

Из протокол от пленум на ЦК на БКП с доклад от Тодор Живков за извращения и нарушения на социалистическата законност по време на култа към личността и решение за налагане наказания на Вълко Червенков, Антон Югов, Георги Цанков, Руси Христозов, Георги Кумбилиев, Иван Райков и Апостол Колчев¹

4 ноември 1962 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. Иван Михайлов	- откриване	- 1 стр.
2. Тодор Живков	- доклад	- 1 "
3. Антон Югов	- изказване	- 10 "
4. Георги Цанков	- "	- 14 "
5. Мария Кирилова	- "	- 18 "
6. Стоян Стоянов	- "	- 21 "
7. Борис Велчев	- "	- 24 "
8. Сава Дълбоков	- "	- 31 "
9. Пенко Кръстев	- "	- 38 "
10. Демир Янев	- "	- 43 "
11. Митко Григоров	- "	- 50 "
12. Грудни Атанасов	- "	- 62 "
13. Марин Грашнов	- "	- 69 "
14. Цола Драгойчева	- "	- 79 "
15. Руси Христозов	- "	- 83 "
16. Здравко Георгиев	- "	- 86 "
17. Райко Дамянов	- "	- 89 "
18. Фердинанд Козовски	- "	- 92 "

19. Славчо Трънски	- "	- 97 "
20. Лъчезар Аврамов	- "	- 105 "
21. Ангел Цанев	- "	- 110 "
22. Иван Райков	- "	- 114 "
23. Апостол Колчев	- "	- 115 "
24. Георги Кумбилиев	- "	- 117 "
25. Антон Югов	- "	- 119 "
26. Тодор Живков	- заключително изказване	- 122 "
27. Р Е Ш Е Н И Е		- 128 (VII)

СТЕНОГРАФСКИ ПРОТОКОЛ

на заседанието на пленума на Централния комитет
на Българската комунистическа партия, състоял се
на 4 ноември 1962 година

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] ИВАН МИХАЙЛОВ: Другари и другарки, настоящият извънреден пленум на Централния комитет, свикан по инициативата на Политбюро, има за задача да обсъди някои въпроси, свързани с решенията на Априлския пленум на ЦК и провеждането до край на въпроса с извращенията, които имаха място през периода 1949-50 година.

Има ли други предложения? - Няма. Който е съгласен, моля да гласува. Против? - Няма. Има думата др. Живков.

ТОДОР ЖИВКОВ: Вярвам, другари, че всички ще се съгласим какво, че нашият пленум, избран на VII конгрес на Партията, извърши огромна организаторска и политическа работа за преодоляване докрай вредните последици, създадени у нас в резултат на култа

към личността до Априлския пленум. Но също така вероятно ще бъдем всички единодушни, че нашият пленум не си е довел работата докрай. Ще бъде голям минус за нашия ЦК, ако не отиде докрай, ако се яви пред конгреса, без да си е завършил работата. Аз няма да се впускам в историята на въпроса, защо нашият пленум досега не можа докрай да реши всички въпроси, а трябва сега, няколко часа преди конгреса, да се събираме. Ако ние не отидем с персонални изводи за непосредствените виновници през този период за грубите извращения в органите на ДС, за погазване на законността в нашата страна, то това ще бъде непонятно и за конгреса на Партията и за цялата партия. Въпросът ще стои така: ЦК на Партията не намери сили и кураж в себе си да реши докрай тези въпроси, да приложи устава на (1) Партията.

Може ли ние да избегнем това черно петно в историята на нашата партия? Не, другари, в никакъв случай. Ние, Политбюро, не смятаме, че трябва сега работите да се драматизират и да почнем отначало, от Априлския пленум на ЦК. Не. Но ние всички знаем, кой повече, кой по-малко, по същество какви неща станаха тогава. Ние знаем, че бяха арестувани наши другари, дейци на нашата партия, които бяха подложени на средновековни, хитлеристки инквизиции в органите на ДС, за да изтръгнат от тях такива показания, каквито бяха удобни на следствието. Ние също така знаем, че загинаха някои видни дейци на нашата партия, загина и първия секретар на ЦК др. Трайчо Костов. Вярно е, че това стана не по наша инициатива. Като казвам наша инициатива аз имам предвид тогавашното партийно ръководство. Това беше пренесено, насадено и дирижирано от Сталин, лично от него и от неговите оръдия, които се подвизаваха тук в нашата страна. И не само тук, другари, това беше във всички наши братски европейски

комунистически и работнически партии, във всички без изключение. Ние знаем фактите какви са. Вярно е, че тези слепи оръдия на Сталин непосредствено се занимаваха със следствието тук, до голяма степен те държаха работите в ръцете си. Но от това в никакъв случай не следва, че тези наши другари, които бяха тогава начело на Министерството и на органите на ДС, нямат вина. Ако ние застанем на такава постановка, тя ще бъде не принципна постановка, не партийна постановка, не последователна постановка. Това би означавало ние да снемем отговорността от всеки един, в сектора на който, по силата на всевъзможни причини, стават безобразия, само заради това, защото видите ли други фактори имало. Такава постановка не може. Това няма да действа възпитателно. Как ще разясняваме в Партията, как ще разясняваме сред народа. Винаги на нас ще ни навират и ни навират в очите (2) тези факти.

Как стоеше този въпрос на Априлския пленум? Този въпрос беше един от главните въпроси на Априлския пленум. След Априлския пленум, когато ние разяснихме в партията, този въпрос беше един от главните въпроси, който се повдигаше на партийни събрания. На Ноемврийския пленум този въпрос също изпъкна пред ЦК, а когато разяснявахме въпроса в партията той отново се повдигна. Но да кажем ние сега ще отидем на конгреса на партията да говорим реално, така както са се сложили нещата и както реално ще отидем и отиваме на конгреса. На конгреса този въпрос ще се повдигне. Но да допуснем, че ще урегулируем това. Това е възможно. Нашата партия е дисциплинирана. След конгреса новият Централен комитет ще го повдигне, когато ще избираме Политбюро, когато ще конструираме ръководните партийни органи. Но да кажем, че и тогава този въпрос ще го избегнем. След това трябва да

разясняваме в партията, тъй като непонятно ще бъде в партията, защо не сме отишли докрай, защо не сме направили персонални изводи. Но да допуснем, че ние и тогава ще разясним, ще успокоим партията, то все едно след 1-2 години ще се постави този въпрос. Партията ще го реши този въпрос. След 10-20 години партията ще го реши, не може да не го реши. Ето защо не остава нищо друго освен нашият Централен комитет, който беше избран от Седмия конгрес да довърши работата, да не оставя работата да я вършат други, да се яви на VIII конгрес и да доложи, че той е решил всички въпроси и да вървим напред.

Ние не смятаме, че на конгреса този въпрос трябва да се върти. Това ще бъде, другари, незряло от наша страна, това би означавало ние да отклоним работата на конгреса от големите негови предназначения и задачи, които следва той да обсъди и реши. Това би означавало отново да дадем (3) повод и такава линия, която да развихри всевъзможни страсти в партията. Това ще бъде незряло. Очевидно нашият ЦК така няма да постъпи. Но все едно на конгреса трябва да доложим какво сме решили по този въпрос. И аз съм дълбоко убеден, че конгресът ще разбере и ще съсредоточи своето внимание по главните въпроси, които ние внасяме като ЦК за обсъждане. Това ще разчисти и атмосферата в конгреса, след конгреса, и в цялата наша партия.

Ние внасяме за обсъждане на предстоящия конгрес, така да се каже, практическа програма за нашата партия - генерална перспектива за строителството през този период и на комунистическото общество, на най-висшето общество, което човешкият ум в лицето на марксизма-ленинизма е създал и се осъществява, най-хуманния, най-човечния строй, най-прекрасния строй, който е настояще и бъдеще на човечеството.

Ние внасяме нов проект за устав в ЦК, където издигаме още повече авангардната роля на комунистите. Записани са конкретни предложения - инициатива, отговорност на комуниста, изискват се нови морално-политически качества за члена на партията. В същото време ние не решаваме един въпрос, не отиваме да поставяме въпроса за персоналната отговорност на някои другари, които през този период не се оказаха на своето място и не намериха сили в себе си, въпреки че всичко са виждали, докладвано им е всеки ден какво е положението.

За какво конкретно става дума? Ние смятаме, че ЦК следва да обсъди въпроса и да потърси персонална отговорност за всичко това от другарите Вълко Червенков, Антон Югов, Георги Цанков, Руси Христозов, Георги Кумбилиев, Иван Райков и Апостол Колчев. Аз няма да се спирам за ролята на Червенков, тя е известна. Той е, така да се каже, в центъра. Всичко изхожда от него, с него се съгласува и т.н. (4)

Каква е била ролята на др. Антон Югов? Извращения в нашата страна започнаха по време когато др. Антон Югов беше министър на вътрешните работи. Или можем да кажем така: др. Антон Югов се явява родоначалник за нашите условия на извращенията. Тогава се арестуват стопанските дейци: начевци, Секеларов, Тутев. Всички те са навързани в целия този процес. През това време се арестува др. Трайчо Костов. През това време започва разработката на маса партийни деятели и функционери с приложение на средновековни инквизиции. Пръв негов помощник тогава по ДС е бил др. Руси Христозов. Това е първият етап.

Вторият етап започва когато др. Югов се издига за подпредседател на Министерския съвет, а др. Христозов става министър на вътрешните работи. Помощници са вече др. Боев и др.

Иван Райков. Тогава др. Боев започва реализацията на това, което е разработвано през първия етап, когато е бил министър др. Антон Югов. Разбира се, машината се върти. През този период вече почват нови арести и нови разработки с приложение на същите методи - средновековни инквизиции.

Третият период започва когато се изпращат там др.Георги Цанков, др. Кумбилиев и др.Апостол Колчев. През този период се прави опит, това е вярно, трябва да го кажем, от ръководството да се преустановят методите на следствие. През този период новото ръководство и особено др. Цанков влиза в конфликт със сътрудниците, особено с главния сътрудник. Ние на Априлския пленум съобщихме, че др. Цанков поставя пред Червенков въпроса, че или той, или Филатов е министър. Но, другари, и тогава машината се върти, тя не спира, все се върти и се върти до Априлския пленум на ЦК на Партията. И след смъртта на Сталин се върти.

Какво беше поведението на др. Георги Цанков? (5) Др. Георги Цанков на Априлския пленум по наша оценка, по оценка на Политбюро, излезе с честна самокритика и най-важното което е, че той по време на Априлския и след Априлския пленум, и досега, дълбоко изживяваше всичко това, което се отрази и на нервната му система. Той изживя почувствува с цялата си душа всичко това. Трябва да ви кажа честно, че през този период др. Цанков се държеше много добре, като истински комунист. И в Политбюро, и в цялата своя деятелност той не създаде абсолютно никакви трудности на партийното ръководство и не само на партийното ръководство, а въобще в работа, дисциплинирано провеждаше това, което Политбюро му кажеше.

За др. Антон Югов, какво мога да кажа? Не можем същото да кажем за др. Антон Югов. Др. Антон Югов излезе на Априлския пленум с една реч, в която той не само че не направи абсолютно никаква самокритика, но това беше реч, в която искаше да се изкара герой, да използва създадената обстановка и да се покаже, че той е водил последователна борба срещу култа към личността. Ние и в Политбюро казахме много работи на др. Югов, а и сега ще повторим, че др. Югов много трябва да си помисли като член на партията, като гражданин на Народна република България за всичко онова, което извърши през този период, по време на Априлския пленум и преди Априлския пленум, за разиграването на партията, истинско разиграване на партията през този период, и големите трудности, които той създаде на партийното ръководство за задържане решаването на редица въпроси, за да дойдем ние сега, няколко часа преди конгреса на партията, да се занимаваме с тези въпроси.

Ние смятаме, че Вълко Червенков трябва да бъде изключен от редовете на партията.

Антон Югов, Георги Цанков, Руси Христов, Георги Кумбулиев, Апостол Колчев и Иван Райков да бъдат извадени (6) от състава на Централния комитет на партията.

Ние, другари, не желаем, в Политбюро много ясно беше подчертано това, да унищожаваме тези другари. Не за това се касае. Ние далеч не желаем да приложим същите онези методи, които тогава са прилагани. Ние си даваме сметка за цялата обстановка, която съществуваше тогава. Би било нечестно, ако ние със задна дата мерим със същия аршин. Обаче в интерес на Партията е да се отиде към това. Ние би следвало и в бъдеще да проявяваме грижи към тези другари, защото те са наши другари,

дейци на нашата партия, но допуснаха тези неща. И те не могат да се обидят. Аз лично имам голямо уважение към повече от тези другари и просто лично съжалявам за всичко това, обаче не може иначе, другари, да се постъпи.

Що се касае до другите другари, които в този период са работили в министерството, проверката показва, че те не са заангажирани, никой тях не ги е питал и лично те не са знаели какво се върши и какво се прави. Те са работили по други сектори, занимавали са се с други въпроси. Така че този въпрос така стои, това показва проверката.

Това са, другари, съображенията и предложенията на Политбюро. Аз пак повтарям - ние не смятаме, че трябва сега да драматизираме случая, тъй като той политически много е подработван в нашия ЦК и в съзнанието на всички нас шест години е зрял този въпрос. Не специално този въпрос, но целия въпрос. Това е било основно съдържание на нашата работа. Но сега трябва да отидем докрай, за да издигнем още повече авторитета на сегашния ЦК, за да създадем необходимата обстановка в Партията и да се знае, че не може в нашата партия да се вършат безобразия, а да не се отговаря за тях. (7)

Всеки, който допуска слабости, безобразия, носи персонална отговорност за делата, които ни е поръчала партията.

Другари, както знаете, аз бях в Москва. Разбира се, вие знаете защо отидох в Москва - поради международните събития. Трябва да ви кажа, че нашата оценка за равносметката от кубинската криза, която направихме на последния пленум, напълно съвпада с оценката, която съветските другари и др. Хрушчов изложиха пред мене. Какво трябва да се каже? Действително ние стояхме, както широко разясниха съветските другари и др. Хрушчов, пред

термоядрена война. Два свята бяха се изправели с огромна сила и огромна термоядрена мощ и просто с часове е назрявал въпросът да вземат инициативата най-авантюристичните среди от Пентагона и да подпалят термоядрена война. Тези господа не знаят какво е война. Авантюристи! Така че аз още един път се убедих колко мъдро, колко зряло, колко реалистично и гъвкаво подхожда Съветският съюз, Президиумът на КПСС и какви огромни резултати се получиха от това нещо. Вярно е, че в известна степен това е компромис, но какъв компромис? - компромис в наша полза, в полза на нашия лагер. Аз мога да кажа тук, др. Хрушчов каза, че ако трябва да почнем термоядрена война, не в Куба трябва да я почнем.

Куба е една тясна ивица - 50 километра. Там никаква война не може да се води. Ако трябва ние да водим, известно е къде трябва да я водим - тук в Европа ще я водим. Защо там ще я водим. Така че въобще добро самочувствие, увереност и спокойствие има в съветските другари и др. Хрушчов. Аз там останах изненадан от тяхното спокойствие и бодрост. По време на тези събития тези хора не са спали редица нощи. Но ние тук все пак си живеехме по-спокойно. Ние разговаряхме с часове. (8) Аз питам др. Хрушчов: как издържаш? Виждате! ... При какво спокойствие и хладнокръвие са работили в тези трудни дни и часове съветските другари и др. Хрушчов, когато са ни делили часове от термоядрената война! Но това, е другари.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] ИВАН МИХАЙЛОВ: Има предложение да пристъпим към изказвания по предложението, което беше направено от др. Живков от името на Политбюро. Кой иска думата? Има думата др. Антон Югов. (9)

АНТОН ЮГОВ: Другари, вие чухте предложението, което др. Живков направи от името на Политбюро. Чухте също така и съображенията, обосновката, която той даде. Трябва да заявя, другари, че аз напълно съм съгласен и поддържам направеното предложение, в това число и предложението да бъде изваден от състава на Политбюро и ЦК на нашата партия.

Аз искам откровенно да кажа пред Централния комитет, че когато др. Живков снощи в Политбюро направи предложението, аз не можех правилно да се ориентирам, не можах да разбера същността и политическите съображения от които се изхожда, за да се направи това предложение, за да се ликвидират последиците от извращенията, които бяха допуснати в нашата страна. Затова в първия момент моите обяснения се изразиха повече във второстепенни, незначителни работи, в уточняване на времето, хората и други.

След снощното заседание, след като, както правилно каза др. Живков, членовете на Политбюро разкритикуваха тези мои обяснения, посочиха ми редица други слабости и недостатъци, които аз съм допускал, аз се постарях да помисля, да разбера за какво става дума и да направя за себе си действително сериозни изводи, да направя изводи за моята работа като член на Политбюро и в миналото като министър на вътрешните работи.

Аз съм съгласен с това, което каза др. Живков, че аз, като един от старите членове на Политбюро, би трябвало наистина да се замисля върху редица трудности, които бяха създадени за нашата партия, особено по решаването на някои въпроси, свързани с нашето селско стопанство. Няма съмнение, другари, миналото и на мен ми е тежало, дърпало ме е назад. Аз лично смятам, че (10) това е главната причина, за да не видя и да разбера с цялата си

дълбочина и широта огромното значение на тези назрели въпроси, които ЦК на партията решаваше последователно след Априлския пленум и Седмия конгрес на партията.

Не е нужно, разбира се, другари, наново да се връщаме към обстановката и причините, които предизвикаха неоправданото арестуване на Трайчо Костов и другите беззакония. Ако се ръководим от формални съображения за изключването на Трайчо Костов и неговото арестуване, навярно ще се намери решение на Политбюро, а може би и на Централния комитет на партията. Въпросът обаче не е до формалната страна. Работата е там, че аз като член на Политбюро и министър на вътрешните работи не направих действително всичко необходимо, за да се предотврати това беззаконие. Следователно до сега лично аз не можах да видя своя дял от вина и своите грешки, допуснати през този порочен за нашата партия период, когато вследствие на господството на култа към личността наистина се допуснаха груби извращения в нашата страна.

Свършено правилно е това, че аз на Априлския пленум говорих по едната страна, по извращенията, но себе си изолирах, както казах, не можах да видя онези грешки, които допуснах в качеството си на министър на вътрешните работи. Не искам тук да занимавам Централния комитет на нашата партия кои са причините. Но очевидно мен ми е повлияло това, че на Януарския пленум ме наказаха за недостатъчно проявена бдителност. Правилно е обаче това, че аз също така трябва да си понеса отговорност, и то персонална, за онова, което е допуснато през периода, когато бях министър на вътрешните работи. (11)

В изложението др. Живков каза определено за какво става дума. Известно е, че в нашата партия отдавна се говори, говори се и

на миналия пленум, че е необходимо докрай да се ликвидират последиците от култа към личността, да се докарат докрай решенията на нашия Априлски пленум. Тези искания са напълно законни и основателни. Трябва да заявя, другари, че и аз съм стоял на тези позиции, споделял съм това разбиране. Но сега се вижда, че не е било достатъчно да споделям това разбиране, а е трябвало и за себе си да направя съответните изводи, да видя и своите грешки, за да мога и по-добре да помогна на партията за пълното преодоляване на това чуждо, порочно и вредно явление у нас, в живота на нашата партия, каквото беше култа към личността на Червенков и на Сталин, и допуснатите във връзка с това сериозни извращения.

Не е нужно да ви убеждавам, другари, че на партията десетилетия съм служил вярно и всеотдайно. Моята грешка през онзи период трябва да се разглежда като грешка, която навремето не само не видях, а мислих даже че изпълнявам партиен дълг, партийно решение. Това разбира се, не намалява моята вина и затова каквото и решение, каквито и изводи да направи Централният комитет, за колкото и тежки да са, ще ги понеса като комунист, който разбира защо това се налага, защо това е необходимо.

Обстоятелството, че аз не можах да видя навреме моята вина сега виждам и разбирам, че даде неблагоприятно отражение в моята работа и след Априлския пленум, като председател на Министерския съвет, в работата на самия Министерски съвет за тези слабости и недостатъци, които съществуват в работата на Министерския съвет членовете на Политбюро съвсем правилно и основателно ме критикуваха. (12)

За мен е ясно, другари, че след всичко това, което стана след XXII конгрес на КПСС и нашия Ноемврийски пленум ние не можем да не отидем докрай, да не отидем към пълното отстраняване на последиците от култа към личността, да не отидем към наказания и на онези хора, които са били конкретни носители на извращенията.

Не може на Осмия конгрес на партията, както каза др. Живков, да не докладваме какво решение е взел ЦК и до къде е докарало разчистването на всичко онова, което е останало от времето на култа към личността. Правилно др. Живков подчерта, че ако това Централният комитет не направи, въпросът ще бъде поставен на конгреса, неизбежно ще бъде поставен на конгреса. Ние сме партия и не може да се играе със съдбата на партията. Време е вече да се закрие една страница, да се тегли черта на едно минало, за да не се завърти и конгресът около този въпрос, за да се заеме и партията с още по-пълна сила да решава големите задачи, които ще утвърди предстоящият конгрес.

Мога да ви уверя, другари, че лично аз не само няма да си позволя да създам каквито и да е затруднения за нашата партия, но с всички сили, с цялата си душа и сърце ще съдействувам за пълното преодоляване на вредните последици от това неприятно минало. Искам да заявя също така, че ще отида на работа където ме прати партията. За мен няма друг живот извън партията. Не с думи, а с дела ще се постарая да докажа, че разбирам от какво е продиктувано това решение. Разбирам, че интересите на партията стоят над всичко. Не за високи постове, не за големи служби ние сме в партията. Не за това сме се борили. Най-висш наш дълг, най-висш дълг за мен е до края на своя живот да остана верен син на нашата славна комунистическа партия и да дам всичко, което е по моите сили и възможности за нашето комунистическо дело, за

нашата комунистическа партия. Искрено ви уверявам, че в това отношение ще положа всички усилия и здраве.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] ИВАН МИХАЙЛОВ: Има думата др. Георги Цанков.

(13)

ГЕОРГИ ЦАНКОВ: Другари, подробно обяснение за моята вина в органите на МВР като министър през онзи период аз дадох пред Априлския пленум. Повече от другарите тук участваха в Априлския пленум. Аз и сега стоя напълно и не изменям нито една запетая от това, което на Априлския пленум обясних, от моите отговорности и за причините да се създадат такива извращения, или да продължат по-скоро извращенията в ДС. Затова сега не смятам да давам такива подробна обяснения, а само искам да взема отношение и да кажа, че когато се прелиства една тъмна страница на нашата партийна история с това велико събитие което предстои да се проведе утре - VIII конгрес на нашата партия - очевидно не може да не се отиде докрай и не може партията да не излезе с окончателно разчистен терен, за да се води по-нататък по-спокойно и по-успешно борбата за социалистическо и комунистическо строителство.

Другарят Живков обясни през какви етапи се разви ДС и се стигна до извращенията в ДС.

Първият етап, това е началото, което се постави под ръководството на др. Югов, разви се по-нататък при др. Христозов и продължи при нас. Колкото и ние да бяхме отишли със специално поръчение от Политбюро да се прекратят извращенията и колко помощ да ни беше дала партията, ЦК, Политбюро, във всеки случай ние не успяхме да ударим автоматически спирачката, за да прекратят тези извращения. Нещо повече, те продължиха доста време след това и ние също така натоварихме известни извращения

и добавихме към тази черна боя, която беше сложена на черната страница в историята на нашата партия.

Другарю Югов, ако ти по-малко се перчеше пред фотографите и по-добре държеше работата, независимо от (14) всички други фактори, които имаше в ДС, беше хванал работата и лично се занимаваше със следствието, може би и др. Христозов нямаше да бъде увлечен в тази беда. Ако др. Христозов по-твърдо държеше работата в ръцете си, може би и аз и другите другари, с които отидохме там, нямаше да бъдем увлечени и може би тази черна за партията страница нямаше да съществува, нямаше наши другари да пострадат. И сега може би аз щях да си бъда един работник в профсъюзите, нямаше да бъда министър на вътрешните работи и партията щеше да има само светли страници.

Черни страници нямаше да има. Но тъй като др. Югов повече го интересува фотографският обектив да го хване, ДС беше превърната в мушия на кариеристи от рода на зоевци и всевъзможни такива. Ние сварихме едно страшно положение в ДС, страшно. Никаква магическа пръчка не можеше да оправи това положение и даже много трудно ЦК на партията се справяше с това положение. Когато ние отидохме, ДС стоеше над партията. Тези авантюристи бяха си поставили задача да съставят Централен комитет, да съставят Политбюро, да диктуват партийната политика, партийното ръководство, партийните кадри. Вярно е, че това застрашаваше не само периферията в нашата партия, а това застрашаваше и ЦК, преди всичко др. Югов, удари най-напред върху него. Започнаха да разработват др. Христозов. Тогава и самият той се сепна, но машината вече беше завъртяна. Аз и на Априлския пленум казах това. Това беше една огромна машина, завъртяна, която трудно можеше да се спре от един. И

благодарение на силата на нашата партия, благодарение на ежедневните усилия на здравото ядро в партията, можа да се доведе даже горе-долу до това положение, до което стигнахме до Априлския пленум, за да се разчисти пътя на Априлския пленум за действително постепенно ликвидиране на тези недостатъци. (15)

Може би сега с излизането на тази група, която бяхме в министерството, още повече ще се разчисти, защото с някои неща ние бяхме свикнали и не ни правеха впечатление. При това съществуваха тенденции, немарксистически тенденции, чужди на ленинското учение за партията, като се насочваше цялата ДС срещу ЦК, врагът да се търси в ЦК. В самото следствие беше създадена една теория, че и най-малкото подозрение за гражданин, ако ще той да е член и на партията, то трябва да се провери. Но действително трябва да се провери. Как да се провери? Взема се на разработка. Щом като се вземе на разработка в ДС, дава се насока обезателно да се реализира, т.е. лицето трябва непременно да бъде арестувано. Щом като се арестува теорията гласи: арестуваният е враг. Тогава не се търси истината враг ли е или не, а се казва по теорията, която беше възприета, щом като е арестуван, следователно към него отношението е като към враг. От там всички извращения, всички инквизиции, това което натвори и ДС.

Опитите да се реагира решително срещу всичко това срещнаха голям отпор от една голяма част от работниците в ДС, в следствието. Но известна е историята, поразби се тази реакция. От друга страна отидоха и други партийни другари, помогна се да се въведе по-голяма партийност и по някакъв начин успяхме горе-долу да поправим положението или да спрем, поне със закъснение тези машина. И сега, когато става дума на кой етап са по-големи извращенията или кой е по-виновен неправилно е да търсим по-

голяма вина в първия, втория или третия етап. Вярно е това, че и др. Югов и др. Христов, и аз, независимо от всички други фактори, непосредствено сме отговаряли и не можем да делим с някого своята отговорност. (16)

Ние сме отговорни пред партията, справедливо носим отговорност. От тази отговорност аз също считам, че не трябва да бъда освободен. Ще приема всичко онова, което партията счита за необходимо, още повече нашата партия е зряла партия, нашата партия не унищожава своите кадри, а бие и същевременно помага, за да върви работата напред. И когато се касае за отделната личност пред партийните интереси, тя трябва да отстъпва. Аз съм съгласен с предложението.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] ИВАН МИХАЙЛОВ: Има думата др. Мария Кирилова. (17)

[...]

РУСИ ХРИСТОЗОВ: Другари, фактите и подробностите за голямата моя вина пред ЦК на партията и пред цялата партия за допуснатите големи нарушения на нашата социалистическа законност по времето на култа към личността са добре известни на Централния комитет на партията. И аз смятам, че др. Живков напълно справедливо каза тук, че не тепърва трябва да се установяват подробностите и фактите, а трябва да доведем до логически завършек своите изводи, които трябва да направи Централният комитет на партията и цялата наша партия в навечерието на Осмия конгрес, за да се затвори действително една черна страница от историята на нашата партия, за да може партията да съсредоточи

своето внимание напред към светлите хоризонти, които директивите на Осмия конгрес сочат пред нашия народ и партия.

Аз искам тук да ви заявя, да ви съобщя, другари, вие разбирате, че е трудно положението ни, както на мен, така и на другите другари, които допуснаха тези безобразия, но в тоя момент аз мислено се отнасям към положението на онези другари, които незаслужено, въз основа на фалшиви обвинения, по моя вина, бяха арестувани, изтезавани, измъчвани, беше поругана тяхната партийна и гражданска чест. Някои от тях загинаха. Това извънредно много ми тежи. Искам да ми повярвате в това. Ще ме накаже съвършено правилно ЦК на партията. Партията и народът всички сили ще разгърнат за строителството на социализма и комунизма в нашата страна. Но на мен съвестта няма да ми прости. Аз искам в това да ви уверя. Докато съм жив ще ми тежат такива тежки провинения. Аз моля да ме разберете, другари.

Другарят Грашнов каза, че не съм взимал думата. На Септемврийския пленум аз се изказах за моята вина. Може да се види това от протокола. Тогава казах: считам, че ЦК проявява голямо великодушие, че по характера на вината лично аз заслужавам много по-тежко наказание. (83)

Аз така го заявих, може да се види и сега казвам, че великодушно партията постъпва към мен. Другарят Панков е в по-благоприятно положение - той завари вече развихрена мелницата, както каза др. Живков, а аз съм в началото, втория етап. Голяма е моята вина.

Аз смятам, че напълно правилно и заслужено се предлагат тези изводи към мен лично и към останалите другари, тъй като трябва да се даде морално удовлетворение на пострадалите другари, на техните близки, на семействата, защото трябва да се

поучат поколенията, че един обществен партиен деец, когато го прати партията на едно отговорно място той трябва да си дава сметка, че не е пратен там за почести и титли, но че той носи голяма отговорност, пред партията на първо място, пред народа и той ще отговаря рано или късно. Няма давност за такова провинение.

Аз смятам, че за мене лично, а и за останалите другари, трябва да ви кажа искрено, към 1949-1950 г. не си давах ясна представа, макар че повече и повече се развихряше въртележката, виждах, че там става страхотно развитие. Аз още като бях сменен от МВР до известна степен виждах пакостите, които се нанасят на партията. Особено ясно това ми стана след Априлския пленум, и от 6-7 години, на отговорните постове където партията ме поставяше, не можех да работя с цялата си душа. Мене ми тежеше. Искам да разберете. Наказанието е съвършено справедливо и от тази гледна точка ще помогне, че все пак аз ще мога малко по-открито да видя другарите. Допуснах провинение. И както учи нашата партия съвършено справедливо налага ми се наказание.

Там, където ме прати партията, аз искам да ви уверя, другари, може би с малко по-пълна душа ще заработя, отколкото досега. Уверявам ви. Защото няма да ми тежи, че виждаш ли, аз съм извършил такова провинение, не мене леко ми е минало, а не така, както пострадаха несправедливо много другари тежко, не може даже да се сравни с нашето. (84)

Аз с по-големи морални сили ще заработя там, където партията ме изпрати и до края на живота си ще се постарая поне отчасти да намаля вината, която имам пред вас, пред ЦК, защото вие ме пратихте в Министерство на вътрешните работи и вие ни възлагахте много отговорни длъжности, партийни и държавни.

Приемам предложението за организационни изводи като напълно справедливи и ако ми дадете възможност отчасти да изкупя вината си, аз ще се постарая да докажа това.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Здравко Георгиев. Да се готви др. Райко Дамянов. (85)

[...]

ИВАН РАЙКОВ: Другари, аз напълно одобрявам предложенията, които прави Политбюро за решение на ЦК, за довеждане докрай изводите, които направи Априлският пленум за последствията от култа към личността. Считам, че този пленум и тези решения ще изиграят голяма и положителна роля за още по-тясно сплотяване на ЦК в цялата наша партия около Централния комитет, около Политбюро начело с др. Живков. Аз се изказах подробно и на Априлския, и на Септемврийския пленуми, и тогава най-подробно изтъкнах своята вина, и смятам съвършено правилно ме наказвате. Нямам никакви резерви по отношение на партията и където ме прати партията ще работя.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Апостол Колчев. (114)

АПОСТОЛ КОЛЧЕВ: Другари, аз също така считам, че напълно правилно и необходимо е това решение, което се предлага от Политбюро за изваждането ни от състава на ЦК на партията. Уверен съм в това, че това решение, няма съмнение, ще сплоти още повече редиците на нашата партия около Централния комитет на партията и ще даде възможност за цялата партия да се захване с изпълнение на онези големи задачи, които сега конгресът на партията ще постави за решаване от целия български народ. Няма

съмнение, че това ще сплоти още повече нашата партия, нашето единство около Централния комитет и около задачите, които сега се поставят.

Аз в тази връзка още искам да кажа, че определено ясно и аз нося вина, определена вина за някои от арестите, които бяха извършени по наше време.

Вярно е това, което каза др. Живков, че ние отивахме на конфликт с главния съветник, един от другарите-съветници от Министерство на вътрешните работи. Обаче, другари, не съм могъл да разбера, че тези обяснения никак, абсолютно никак не могат да ни оправдаят като членове на ЦК на партията. Ние не можахме, въпреки тази обстановка, да доведем работата докрай и предотвратим арестите, а в процеса на следствието, въпреки усложненията, които там се получаваха, ние не можахме също така да изведем работата така, че да не става нужда Политбюро да се намесва. В тази връзка позволете ми две думи, другари.

Органите на МВР по времето на култа към личността тогава бяха отклонени от техните главни задачи. Мнозина се бяха ориентирали към разработването на нови партийни членове. Това е известно. Също така е известно, др. Югов да каже тук, че от времето на Трайчостовския процес още, т. е. по времето на др. Югов, бяха изникнали редица разработки на наши партийни членове. (115)

СТАНКО ТОДОРОВ: Другарю Колчев, тези работи са известни.

АПОСТОЛ КОЛЧЕВ: Аз мисля, че оценката, която даде др. Живков за нашата работа и отговорност, е съвсем основателна и правилна. Лично за себе си правя сериозни изводи главно поради това, че като член на ЦК на партията не можах докрай да изпълня своите задължения. Обещавам тук пред ЦК, където и да ме пратите, ще

работя с всички сили за линията на нашата партия, за изпълнение на решенията, които конгресът ще вземе.

СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Кумбилиев. (116)

ГЕОРГИ КУМБИЛИЕВ: Другари, аз не можах да чуя доклада и изказванията на някои другари за изводите, които се правят за мен, за моята работа в ДС. Колкото и да е тежко, съзнавайки, че са положени не малко усилия да се провежда работата в ДС, аз напълно съзнавах, че има факти които говорят, че и аз като един от ръководителите в ДС допуснах грешки с арестуването на някои хора, с участието в това, с което не само беше нанесена обида на тези другари, но преди всичко беше нанесена вреда на партията, на нейното единство и авторитет.

Считам настоящето решение, което напълно разкрива причините за допуснатите извращения и грешки в работата на ДС, ще има важно значение за цялата наша партия, за възпитанието на комунистите, за възпитанието на ръководните комунисти, които трябва да помнят винаги, че и при най-трудни условия - защото ние работехме при много трудни условия - трябва да намират начини правилно и под ръководството на ЦК да се ориентират и да имат куража така да поставят работата, че да не се нанася вреда на партията.

Аз, другари, искам да отбележа същевременно, че ЦК и Политбюро напълно правилно потърсиха вината на др. Югов по този въпрос. Не мога да не кажа пред пленума, че мен от Априлския пленум насам особено ме гнетеше отношението на др. Югов към мен и това ръководство, което беше тогава, тъй като аз чувствавах, че той правеше всичко възможно да представи работата така, че вината за всичко което беше изнесено е на тези и аз съм именно един от големите виновници. Поведението на др. Югов през този

период е неправилно като поведение на ръководещ комунист, защото много от ДС знаят кога какво е започнало и как се е завършило, и това поведение, че той не виждаше, или не искаше да вижда вината в себе си, е нечестно. Хората го знаят това. И аз трябва да кажа, че по време на Априлския пленум, както други другари, така и аз написах, на мен не ми беше дадена думата - своето изказване за тези (117) грешки допуснати лично от мен. Считам, че др. Живков и Политбюро имат голяма заслуга на Априлския пленум, при тогавашната обстановка, че не допуснаха да се развихрят, да излезнат навън въпросите на Държавна сигурност и по този начин да се удари силно на единството.

С оглед на това считам, че сега, макар и след толкова години, напълно правилно се отива към решаването на този въпрос. Това показва, че нашата партия е вземала твърд курс да сложи край именно на неправилните методи и стил на работа, които у др. Югов, бих казал, не само по тази линия, но и в работата на Министерския съвет бяха твърде силно подчертани.

Където ме прати партията ще положи всички усилия за да дам според силите си, онова което мога да дам.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Има думата др. Югов. (118)

АНТОН ЮГОВ: Другари, аз още в първото изказване заявих, че напълно одобрявам предложението, което направи др. Тодор Живков от името на Политбюро.

Пленумът напълно справедливо остро реагира на това, че наистина аз не направих задълбочена критика на онези слабости и грешки, които проявих както по време на култа към личността, така и след Априлския пленум. Проявеното единодушие в пленума показва, че поставените въпроси от Политбюро не само са назрели въпроси, а в известно отношение наистина презрели, че правилно

Политбюро предлага аз да бъда изваден от състава на Политбюро и ЦК, което несъмнено ще способствува за премахване на каквато и да е пречка в състава на партийното ръководство, която да внася каквито и да са други нюанси, да се укрепва ръководството и с по-голям успех да решава големите задачи, които стоят пред партията.

Какво мога да кажа?

Само едно, другари - направената остра, но наистина другарска критика, аз не само приемам, но мога да ви уверя, че ще направя всичко възможно, за да извлека необходимите поуки и наистина да внеса по-нататък подобрене и в методите, и в стила, и в отношенията в моя партиен живот.

Напълно съм съгласен, че до сега аз не съм си направил самокритика за извращенията, допуснати по времето когато бях министър на вътрешните работи. Аз казах истината, казах, че върху това не съм се замислял. Как да се обясни? Аз смятам, че може да се обясни само с това ...

ГЛАС: Върху какво сте мислили?

А[НТОН].ЮГОВ: Че бях засегнат от разработките и на това поставих ударението. Аз действително искрено смятах, че съм един от засегнатите, че имам морално право също така да взема отношение към онова, което беше извършено. Аз искам да ви уверя, другари, ясно да заявя, че разбирам своята вина, приемам критиката и всички последствия, наказания, които Централният комитет ще ми наложи. (119)

Смятам, че през мое време, като министър на вътрешните работи, има достатъчно неща, за които да нося отговорност и не е нужно, другари, да ми се приписва и онова, което не е станало през мое време.

Другата критика бе насочена към редица мои методи на работа в Министерския съвет, а така също за някои прояви, които редица другари охарактеризираха като фракционна дейност. Може би някой от вас ще каже: притиснат от критиката др. Югов ще тръгне по пътя на признанието. Не, другари. Аз напълно съзнателно приемам критиката, която се направи по моята работа като председател на Министерския съвет, за методите, които таи са установени, за това, че наистина аз не съм се освободил, както много другари се изразиха, от това високо самочувствие, че много разбирам, че сам мога да решавам въпросите

Как да се обясни наистина това състояние? Не е лесно, другари. Аз сега докрай виждам. Но очевидно обстоятелството, че аз в продължение на близо 25 години съм на най-ръководни места ме е довело до главозамайване, до това именно, че аз съм си въобразявал, че съм незаменим ръководител, че едва ли не, дето се казва, трябва да бъда първия човек и на тази основа съзнателно или несъзнателно, другари, аз съм проявил тенденции, които правилно вие характеризирате като фракционни тенденции, които несъмнено бият по авторитета на нашата партия, по единството на нашето ръководство.

Аз приемам критиката като правилна и ще си направя съответните изводи. Но, другари, все пак искам да заявя пред Централния комитет - никога не съм мислил и никога не съм желал да провеждам съзнателно друга политическа линия, не съм водил фракционна дейност и обработка на хората. Обикновено редица мои действия до това са водили и аз това го съзнавам.

Искам да ви уверя, другари, че никаква стъпка няма да допусна, няма да направя, която би накърнила (120) в каквато и да било степен партийното единство и авторитета на нашия Централен

комитет, начело с др. Живков, нашата единна марксистко-ленинска политика, никаква стъпка не бих направил, която и в най-малка степен би създавала затруднения на нашата партия. Трябва наистина, другари, да съм си загубил ума, да съм загубил всяка мярка и комунистически морал, ако след тази критика не разбере какви са моите слабости и недостатъци, какви грешки съм допуснал и каквото е нужно да направя, за да нося с чест званието комунист. Непременно, другари, ще изпълня тези ваши указания, ще изпълня без остатък решенията, които ще вземе Централния комитет на нашата партия.

ПРЕДС.[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: За заключително изказване давам думата на др. Тодор Живков. (121)

ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, много наши ръководещи другари, аз не говоря за по-широката партийна маса, ги вълнува въпроса - а може би и известно число членове на ЦК - защо нашата партия, партийното ръководство не направиха всички необходими изводи докрай на Априлския пленум. Защо следваше 6 години последователно, стъпка по стъпка да се решават въпросите? Аз веднага отговарям - защото нямаше единство в партийното ръководство. Ако имаше единство в партийното ръководство, ако имаше благоприятна обстановка, още на Априлския пленум можеше и трябваше да се решат всички въпроси.

Да вземем Политбюро. У нас имаше единство на думи, но на дело - никакво единство, абсолютно никакво единство, напротив - очертани ярко две линии. Членовете на Политбюро се събрахме преди Априлския пленум на заседание. Аз говоря за заседанието, където изработихме нашите оценки и изводи по обстановката в страната в резултат на пораженията, които нанесе култът към личността, изработихме нашите предложения, които трябваше да

внесем в ЦК, нашата линия, към която трябваше да насочим ЦК, да обсъдим и да я утвърди цялата наша партия. Всички единодушно до един, аз говоря за бившето ръководство, членове не Политбюро, до един възприеха. Нямаше никакви бележки по тези линия. Тя се възприе единодушно и започнахме подготовката на Априлския пленум. Обаче веднага, пет минути след заседанието, почва обработка на членове на Политбюро, почва се обработка на членове на ЦК и на общественото мнение. Аз няма да се спирам върху подробности.

До Априлския пленум у нас кипеше борба между двете линии, между двете тенденции в самото Политбюро. Звъни ми Чанков и казва: "Другарю Живков, обаждам се от кабинета на др. Югов. Тук сме др. Югов, др. Райко Дамянов и аз. Предлагаме ти да се съберем в еди колко си часа, за да обсъдим състава на партийното и държавно ръководство". Аз му казвам: "Слушай, в заговорническа (122) група срещу партията не участвам. Ако имате въпроси, внесете ги, ще ги обсъдим спокойно в Политбюро, в Централния комитет." И го предупредих: "Вие внимавайте много, пътят, по който сте тръгнали е опасен, вие ще разбийете единството на партията и ще носите цялата отговорност" - и му затворих телефона. Започнаха да идват сигнали, че обработват не само членове на Политбюро, но и членове на ЦК и отговорни другари. Тогава ние с др. Димитър Ганев извикахме др. Югов в кабинета на др. Ганев и имахме много остър разговор да се спре всякаква обработка на хората, да се спре всякаква фракционна работа. Др. Ганев беше развълнуван и спря. Разговорът продължих аз. Др. Югов помни много добре. След това викахме Чанков, с който също проведохме много остър разговор. Значи отиваме на пленум. Това, което аз изнесох в доклада си по поръчение на Политбюро, вие го знаете, то

беше моето изказване в Политбюро по оценките и изводите. То беше в ръкопис. Това беше развито с 15 минути повече и една част за оценката на XX конгрес. Излиза др. Югов, излиза др. Чанков и съвършено друга постановка, а сме се договорили каква ще бъде постановката. Там те замесват най-безцеремонно Съветския съюз. Но както и да е. Както знаете, пленумът продължи няколко дни. Какво беше поведението на Вълко Червенков? Вълко Червенков се уплаши там. Той е "герой" само когато беше вожд в кавички. Но иначе той е един крайно страхлив човек, просто безпомощен, отпаднал. Аз отивам във вилата в Бояна и го сварвам на една скамейка, буквално уплашен и не мога да проведа с него разговор. Аз викам: "Срамота е, ти като герой минаваш, срамота е да изпаднем в такова жалко положение. Ако в тебе има капка срам комунистическо съзнание, ти си длъжен да разбереш на къде отиваме длъжен си да разбереш, че фракция се създава в партията. Партията няма да се помири с това". След този разговор той отиде на известна самокритика, но не докрай. (123)

В това време Добри Терпешев и Йонко Панов развяха знамето. Вие знаете, че те отиват при Георги Дамянов с готова листа за партийно ръководство, за Министерски съвет. Но това подробно съм разяснявал на Априлския пленум.

Ето каква обстановка беше на нашия Априлски пленум. Дайте да разсъждаваме реално какво трябваше да направим и лично аз какво трябваше да направя. Не можеше да се постави въпроса да се отиде докрай. Какво означава докрай? Това означава Червенков, това означава Югов, Чанков, ако сме логични докрай да се отиде. Пита се кои ще бъдат силите, които ще изнесат борбата, на какво ще разчитаме? На разкол в партията, и на събития, каквито бяха унгарските. Друг изход нямаше. Сега виждаме какво правят

китайците. Те пишат войнствени и демагогски статии в техните органи: ние сме зад Куба, кубинският героичен народ не може да падне на колене, той ще се бори срещу империалистите. Слушайте, с какво ще се бият. За не повече от 30 минути или час, час и половина, нищо няма да остане от Куба. И какво ще остане. Ние сме революционери, но Куба ще си отиде. Каква ще бъде ползата - шум голям, а резултати няма. Така ли трябваше да постъпим на нашия Априлски пленум? Вие знаете, другари, че ние намалихме огъня срещу Червенков и срещу отрицателните прояви вътре в партията и насочихме главно срещу фракционните центробежни сили в самия ЦК и Политбюро. И правилно постъпихме. Друга линия не можеше да се провежда. Ние знаехме, че след като се уталожил положението, ще продължим настъплението. Малко смекчихме. Когато писахме доклада, ние сме преценявали всяка дума. Защо? Защото всичко това, което ставаше, се дирижираше от ЦК, в това число от Политбюро, и от тук се насочваше огъня и направлението, и от тук се развихряха работите.

Ето, другари, каква беше обстановката на Априлския пленум. Аз като ви разправам тези работи вероятно влагам известна доза субективизъм. Но това е понятно. Аз съм врял и кипял в тези работи, известна доза субективизъм влагам. Но ЦК е достатъчно зрял, за да прецени правилно политически нещата. (124)

Така че ние бяхме принудени да намалим огъня срещу култа към личността и резултатите от култа съзнателно, за да овладеем положението, за да не се отиде до разцепление и до най-страшното в нашата партия, което можеше да бъде. Аз сега съм дълбоко убеден, че това, което проведохме на Априлския пленум, е абсолютно правилно.

То беше продиктувано от съотношението на силите, от обстановката, която съществуваше в самия ЦК и в Политбюро.

Да вземем периода след Априлския пленум.

За съжаление и след Априлския пленум фронтално не настъпваме, а само с обходни движения. Защо не настъпвахме фронтално, какво задържаше нашата партия и партийното ръководство? Защото, другари, след Априлския пленум ние работехме в условията на два центъра в нашата партия - единият център в ЦК, а другият - в Министерския съвет. Можеше ли, имаше ли възможност веднага да ударим това? Нямаше възможност. Такава линия щеше да бъде нереална. Трябваше да се търпят някои неща и с обходни движения, а там където трябва и настъпление, но този център да се ликвидира, защото той ставаше опасен.

Тук се изнесоха факти за ухажвания на кадри. Всичко това е вярно. Аз мога да посоча 5-6 души, които по най-вулгарен начин са ухажвани, за да се спечелят. Ето тук стои един другар от лявата ми страна. На него е казвано ние имаме намерение да те направим министър, какво е мнението на др. Живков. Аз му казвах: те нямат намерение да те направят министър, а те шантажират с тяхната кауза.

Другари, не е вярно, че ние не сме имали единство на думи в Политбюро. Др. Югов взема пръв думата, съгласен е, даже понататък мотивира. Обикновено излиза с писмени речи и в Политбюро ни ги чете. Това не е най-главното. Той взема думата, обаче в Министерския съвет не се провежда и решава това, което се декларира, а се провежда друга линия. Но, другари, отиваше се по този начин към разкол. (125)

Постоянното присъствие на БЗНС се раздели на две. Защото там има хора, аз няма да ги соча - тъй като сега добре работят, разбраха някои работи, - там има двама-трима души, които гледаха къде е силата, дали в ЦК или в Министерския съвет. Хората са преценили, че силата е в Министерския съвет и се създаде разцепление в БЗНС. Идват при нас полски другари и ни предупреждават, че има несъгласие, че ще настъпи разцепление в БЗНС. Георги Трайков знаеше тези работи.

Как трябваше да постъпим? Ние решихме да приложим тактика да изолираме Чанков, тъй като той е много опасен. Той е ограничен човек, капаци има като кон. Това е един много труден човек и много самонадеян. Др. Югов има това положително качество, че е страхлив, като го натиснем той се обърне на 180 градуса. Това му е положителното. А Чанков беше опасен. Ние успяхме. Не само успяхме, но докладчик беше др. Югов. Той има тази забележителност и способност, че като се завърти на 180 градуса, след това ще те смаже, нищо няма да остане. Трябваше докладчик. И така ние завоювахме първата победа. Но аз смятам по-нататък да не разказвам, тъй като по-нататък започна точно обратен процес. Той не се ликвидира, но почна постепенно, постепенно и през това време сме правили големи усилия, за да помогнем. Търпение и помощ, търпение и помощ, но разбира се, не с отстъпки, а с подработка. Ние подработвахме въпросите, организирахме се и тогава отивахме в Политбюро.

ГЛАСОВЕ: Правилно.

ТОДОР ЖИВКОВ: Др. Кубадински и др. Станко Тодоров знаят. Нямаше да решим никакви въпроси, тъй като нямаше обстановка да се решат. Подработка с масите и след това в Политбюро. Аз тук

искам да изкажа лична благодарност на първите секретари. Като надуем с тях въпроса, отидем в Политбюро и се реши. (126)

За Ноемврийския пленум. Можехме ли тези въпроси да ги поставим на Ноемврийския пленум? Можехме, но трябваше също така една много солидна подработка. Даже този текст, който излезе, за него ставаше въпрос да го пробутаме. Става въпрос за Червенков. И аз съм се радвал, когато ЦК отиде на това решение. Това говори за зрелост на нашия ЦК, а ние в Политбюро една пробутахме един пасаж. Кое даде възможност на Централния комитет да излезе и докара работата докрай? Това, което стана на Ноемврийския пленум, подготви условия за това, което става на настоящия пленум. Извърши се голяма работа. Без него тук трудно можеше да се постави въпроса.

Ето, другари, при такава обстановка се работеше. Ние сме се ръководили от интересите на партията, от интересите не нашето единство и най-важното от големите въпроси, които не чакаха, трябваше да се решават.

Аз, другари, много бих молил всички онези, които, така да се каже, бяха завладени от максималистически настроения във връзка с довеждането докрай случая, който сега обсъждаме, не е необходимо ние сега да предприемаме максималистични искания и решения. Аз ще ви приведа пример със Съветския съюз. Отива др. Хрущов в Ленинградската организация. Там просто е било касапница. Отива др. Хрущов, изслушва всичко и казва: дайте да сложим точка. Въпросът е такъв, че ние далеч и далеч ще отидем, ако почнем сега всеки един, който по един или друг повод е работил. Всички сме били на отговорна работа и сме съдействували в една или друга степен за създаване на този култ. Първо, това няма да бъде честно. Всички, които сме на по-голяма или по-малка

работа, сме подработвали този култ и няма да бъде честно. Така до къде ще отидем, на кого е необходимо това? Дайте да ликвидираме въпроса. Тогава Адрианов го снемат от ръководство, сега е на пенсия и си живее в партийна квартира. Случаят е ликвидиран. (127)

И аз много моля ние отмъщение да не правим. Аз сега се срещнах с Руси Христозов и др. Иван Райков. На мен даже много ми е тежко, че така се постъпва, но няма друг изход, ние сме партия, това е единствено правилното. Но дайте разумно да бъде. ЦК и партията е достатъчно силна да регулира тези неща. Очевидно всички ще се съгласите, ако кажем, че този Централен комитет може би след Априлския пленум е поука за всички нас и то голяма поука, голяма школа. /Ръкопляскания/.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Другари, тъй като приключихме с изказванията, предлага се да се вземе следното решение:

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия, след като изслуша изложение на първия секретар на ЦК на партията др. Тодор Живков и станалите разисквания за извършените от някои членове на Централния комитет по време на господството на култа към личността на Вълко Червенков груби нарушения на социалистическата законност, единодушно

РЕШИ:

1. Да бъде изваден от състава на Централния комитет на партията и снет от отговорна държавна работа др. Антон Югов за груби нарушения на социалистическата законност и за дейност, насочена против партийната линия и единството на партията.

2. Да бъдат извадени от състава на Централния комитет на партията и снети от отговорна държавна работа другарите: Георги Цанков, Руси Христозов, Георги Кумбилиев, Иван Райков и Апостол Колчев за груби нарушения на социалистическата законност.

3. Да бъде изключен от редовете на партията Вълко Червенков за създаване на чужда на марксизма-ленинизма обстановка в партията и страната, за извършените груби нарушения на социалистическата законност и тежките вреди, нанесени на партията и страната, за антипартийното му поведение след Априлския пленум на ЦК, на дейност, (128) насочена против партийната линия я против единството на партията.

ОБАЖДАТ СЕ: Да се добави и след Ноемврийския пленум за Вълко Червенков.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Може да се добави и Ноемврийския пленум.

СТОЯН СТОИМЕНОВ: Аз смятам да се каже за дейност, а не за несъгласие.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: То е така за несъгласие и дейност насочена. . .

СТОЯН КАРАДЖОВ: Да се включи и Христо Боев.

ТОДОР ЖИВКОВ: За него трябва отделно решение, тъй като не е член на ЦК.

ЩЕРЮ АТАНАСОВ: Вълко Червенков да се изведе от състава на ЦК и се изключи от партията, тъй като той е член на ЦК.

ТОДОР ЖИВКОВ: Да, правилно.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Други бележки има ли?

ИВАН КИНОВ: Утре започва конгресът. Аз четох доклада на др. Живков. Аз мисля, че в доклада ще бъде необходима формулировка във връзка с това решение.

ТОДОР ЖИВКОВ: Другари, аз предлагам така: утре в отчетния доклад, в партийната част, където ние долагаме какви мероприятия е провел Централния комитет, там да има специално място. Там се изнася, че са проведени такива и такива мероприятия. . . и там да бъде съобщено, тъй като ние правим пленума днес, а в отчетния доклад се съобщава за решение на ЦК. Мене ми се струва, че на конгреса не е (129) необходимо да завъртим въпроса около това. Тези, които говорят, трябва да вземат отношение правилно ли е решил конгреса или не, а да обсъждаме там големите въпроси, които са поставени, да не се завъртим около органите на ДС, защото никаква полза няма да има. Там огромна работа се върши. Няма време др. Диков да доложи. Там много големи мероприятия се провеждат. Още като беше др. Цанков те започнаха. Не е необходимо, 6 години минаха, тези въпроси наново да ги повдигаме. На кого е необходимо? Ако ЦК е съгласен с това, аз моля...

ОБАЖДАТ СЕ: Правилно.

СТОЯН СТОИМЕНОВ: Дали е нужно самокритика да си правят тези другари? Аз смятам, че не е нужно.

ТОДОР ЖИВКОВ: Ако мене питаш, аз бих препоръчал да не участвуват в работата на конгреса.

ГЛАС: Да се каже в доклада, че са приети тези решения.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Други бележки по проекторешенията има ли?

СЛАВЧО ТРЪНСКИ: Един такъв въпрос. Много от тези другари, които изваждаме от състава на ЦК, са делегати.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Именно това казва др. Живков.

АНГЕЛ ЦАНЕВ: Да решим и кандидат-членовете на ЦК да гласуват.

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Аз смятам, че когато се касае до такъв голям въпрос, можем да разрешим и на кандидат - членовете да гласуват.

МИЛКО ТАРАБАНОВ: Не е правилно това решение да се продиктува предварително. То е решено от конгреса, а конгресът е суверенен. Не е ли правилно да се публикува преди конгреса?

ГЕРО ГРОЗЕВ: Да се спази устава. Ние кандидат-членовете, подкрепяме това решение, а членовете да гласуват. (130)

ПРЕДС[ЕДАТЕЛ] СТАНКО ТОДОРОВ: Членовете на ЦК, които са съгласни с това решение, моля да гласуват. Има ли против? - Няма. Решението се приема с абсолютно единодушие.

ТОДОР ЖИВКОВ: Нека сега кандидат- членовете да гласуват.

ПРЕДСЕДАТЕЛ СТАНКО ТОДОРОВ: Който от кандидат-членовете е съгласен, моля да гласува. Пълно болшинство.

Закривам заседанието на пленума. (131)

[...]

РЕШЕНИЕ

НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТ НА БЪЛГАРСКАТА
КОМУНИСТИЧЕСКА ПАРТИЯ, СЪСТОЯЛ СЕ НА
4 НОЕМВРИ 1962 ГОДИНА

Пленумът на Централния комитет на Българската комунистическа партия, след като изслуша изложение на първия секретар на ЦК на партията др. Тодор Живков и станалите

разисквания за извършените от някои членове на Централния комитет по време на господството на култа към личността на Вълко Червенков груби нарушения на социалистическата законност единодушно

РЕШИ:

1. Да бъде изваден от състава на Централния комитет на Партията и снет от отговорна държавна работа др. Антон Югов, за груби нарушения на социалистическата законност и за дейност, насочена против партийната линия и единството на партията.

2. Да бъдат извадени от състава на Централния комитет на Партията и снети от отговорна държавна работа другарите Георги Цанков, Руси Христозов, Георги Кумбилиев, Иван Райков и Апостол Колчев за груби нарушения на социалистическата законност. (139)

3. Да бъде изваден от състава на Централния комитет на партията и изключен от нейните редове Вълко Червенков за създаване на чужда на марксизма-ленинизма обстановка в партията и страната, за извършените груби нарушения на социалистическата законност и тежките вреди, нанесени на партията и страната, за антипартийното му поведение след Априлския и Ноемврийския пленуми на ЦК, за дейност, насочена против партийната линия и против единството на партията.

4. Да бъде снет от отговорна държавна работа др. Христо Боев за груби нарушения на социалистическата законност. (140)

ЦДА, ф. 1 б, оп. 5, а.е. 554, л. VII, 1-17, 83-85, 114-131, 139-140. Копие.
Машинопис.

-----

¹ Освен доклада изнесен от Тодор Живков са включени и изказванията на наказаните Антон Югов, Георги Цанков, Руси Христозов, Георги Кумбилиев, Иван Райков и Апостол Колчев